

УДК 343.61

О.С. СОТУЛА,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант ДВНЗ «Одеський національний університет
ім. І.І. Мечникова»

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЖИТТЯ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВЧОМУ ПРОСТОРІ

Анотація. Стаття присвячена кримінально-правовому дослідженню норм, які передбачають відповідальність за злочини проти життя в законодавстві країн колишнього СРСР. На основі системного аналізу вітчизняних і зарубіжних досліджень, монографій і іншої літератури визначені особливості кваліфікації злочинів проти життя та властивості законодавства країн континентального права.

Ключові слова: кримінальне право, злочини проти життя, країни колишнього СРСР.

Постановка проблеми. Кваліфікованим вбивством прийнято називати вбивство, вчинене при наявності хоча б одної з обтяжуючих обставин (кваліфікуючих ознак), перерахованих у частині другої ст. 115 КК України. Вченими-правознавцями кваліфікований злочин (кваліфікований вид злочину) визначається як злочин, який має декілька прямо передбачених відповідною статтею Особливої частини КК ознак (обтяжуючих обставин), які вказують на підвищену громадську небезпеку цього злочину порівняно з некваліфікованим (простим) видом того ж злочину [1, с. 62].

Незважаючи на стабільність законодавчих формулювань даної норми, які за останнє десятиліття майже не перетерпіли змін, питання кримінальної відповідальності за умисне вбивство при наявності обтяжуючих обставин досить широко обговорюються на сторінках юридичної літератури [2; 3],

що свідчить про актуальність проблеми порівняльно-правового дослідження кваліфікації умисного вбивства при обтяжуючих обставинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Компаративістське кримінально-правове вивчення кваліфікованих видів вбивств в Україні, не стало предметом спеціального дослідження. Різні аспекти зазначеної проблематики досліджувались українськими фахівцями: М.І. Бажановим, А.В. Байловим, Ю.В. Бауліним, В.К. Гришуком, М.П. Короленко, Н.Є. Маковецькою, М.І. Мельником, В.О. Навроцьким, Н.І. Пановим, В.В. Сташисом, В.Я. Тацієм та іншими. Але відсутні комплексні порівняльно-правові дослідження кримінальної відповідальності за такі злочини, що вказує на необхідність детального дослідження зазначеної проблеми.

Мета статті (постановка завдання). Завданням даної публікації є подальша

теоретична розробка теми кримінальної відповідальності за вбивства, вчинені при обтяжуючих обставинах з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової компаративістики.

Виклад основного матеріалу. Особливу цінність для нашого дослідження обставин, що обтяжують вбивство представляють відповідні норми кримінального законодавства країн колишнього СРСР.

В цілому, враховуючи наявні в цих нормативно-правових актах радянські доктринальні традиції побудови кримінального законодавства, норми про кваліфіковане вбивство значно не відрізняються, за виключенням певних особливостей, що відображають або національні властивості законодавства тієї чи іншої держави, або прагнення законодавця триматися у руслі законодавчих євроінтеграційних тенденцій.

Так, перший пострадянський Кримінальний кодекс Узбекистану 1994 року містить у частині другій ст. 97 сімнадцять пунктів, що визначають обставини, які обтяжують вбивство [4, с. 321].

Ця норма вміщує майже всі ті обставини, що передбачені у частині другій ст. 115 КК України. Однак, декілька пунктів Кримінального кодексу Узбекистану не знайшли відображення в українському кримінальному законі. Так, з радянських часів у узбецькому кримінальному законі залишено було інститут рецидивіста та особливо небезпечного рецидивіста, і вчинення умисного вбивства такими суб'єктами відбулося у пунктах «р» і «с» частини другої ст. 97 [4, с. 321].

Національні особливості відображено узбецьким законодавцем у пункті «м», що встановлює відповідальність за умисне вбивство, вчинене з релігійних передсудів [4, с. 321].

Крім того, у Кримінальний кодекс Узбекистану були внесені нові для пострадянського законодавства обтяжуючі обставини: умисне вбивство у процесі масових заворушень (п. «е»), з метою одержання трансплантата або використання частин трупа (п. «н» ч. 2 ст. 97 Кримінального кодексу Узбекистану) [4, с. 321].

Надалі, після прийняття Модельного кримінального кодексу, рекомендованого для держав-учасників Співдружності Незалежних Держав, де в ст. 111 був представлений перелік обставин, які обтяжують вбивство, який складався з п'ятнадцяти пунктів [5], багато держав колишнього СРСР взяли цю норму за основу при формуванні свого нового кримінального законодавства.

Так, наприклад, пункт «н» частини другої ст. 111 Модельного кримінального кодексу держав-учасників СНД про відповідальність за вбивство з метою використання органів або тканин потерпілого [5] був сприйнятий кримінальним законодавством Азербайджану (п. 5 ч. 2 ст. 120 Кримінального кодексу Азербайджану) [6, с. 146-147], Білорусі (п. 9 ч. 2 ст. 139 Кримінального кодексу Білорусі) [7, с. 542], Вірменії (п. 14 ч. 2 ст. 104 Кримінального кодексу Вірменії) [8], Грузії (п. «н» ч. 2 ст. 109 Кримінального кодексу Грузії) [9, с. 167], Литви (п. 12 ч. 2 ст. 129 Кримінального кодексу Литви) [10, с. 243], Молдови (п. «л» ч. 2 ст. 145 Кримінального кодексу Молдови) [11, с. 94], Російської Федерації (п. «м» ч. 2 ст. 105 Кримінального кодексу Російської Федерації) [12], Таджикистану (п. «о» ч. 2 ст. 104 Кримінального кодексу Таджикистану) [13].

До особливостей національного законодавства пострадянських країн треба додати наявність таких кваліфі-

кованих вбивств як вбивство за мотивом кровної помсти (п. «л» ч. 2 ст. 96 Кримінального кодексу Казахстану [14], п. «е.1» ч. 2 ст. 105 Кримінального кодексу Російської Федерації [12]), поєднане з розбоєм (п. 11 ст. 117 Кримінального кодексу Латвії [15, с. 144]), поєднане з вимаганням, розбоєм або бандитизмом (п. 11 ч. 2 ст. 120 Кримінального кодексу Азербайджану [6, с. 146-147], Білорусі (п. 12 ч. 2 ст. 139 Кримінального кодексу Білорусі) [7, с. 542], Вірменії (п. 8 ч. 2 ст. 104 Кримінального кодексу Вірменії) [8], Казахстану (п. «з» ч. 2 ст. 96 Кримінального кодексу Казахстану) [14], п. «е.1» ч. 2 ст. 105 Кримінального кодексу Російської Федерації [12], п. «к» ч. 2 ст. 104 Кримінального кодексу Таджикистану [13]), вчинене із застосуванням вогнепальної зброї, бойової техніки або вибухових речовин (п. «з» ч. 2 ст. 104 Кримінального кодексу Таджикистану [13]), вчинене з садистських спонукань (п. «h» ч. 2 ст. 145 Кримінального кодексу Молдови) [11, с. 94], поєднане з наругою над трупом (п. 5 ч. 2 ст. 117 Кримінального кодексу Латвії [15, с. 144]).

Крім того, Кримінальний кодекс Латвії передбачає в якості обставини, що обтяжує вбивство так званий пенітенціарний рецидив. Так, у п. 11 ст. 117 Кримінального кодексу Латвії визначена відповідальність за вбивство, вчинене особою, поміщеною у місце утримання затриманих, попереднього затримання або позбавлення волі, що карається довічним ув'язненням або позбавленням волі на строк від десяти до двадцяти років та контролем поліції на строк до трьох років з конфіскацією майна [15, с. 144], а п. 4 ст. 118 Кримінального кодексу Латвії «Вбивство при особливо обтяжуючих обставинах» встановлює відповідальність за вбивство вчинене особою,

яка відбуває довічне ув'язнення, що карається смертною карою [15, с. 145].

Особливо цікавим представляється для нашого дослідження пункт «п» частини другої ст. 104 Кримінального кодексу Таджикистану, який встановлює особливу відповідальність працівників правоохоронних органів або військовослужбовців за вчинення вбивства і розглядає це як обставину, що обтяжує вбивство [13]. При цьому, законодавець не роз'яснює за яких умов таке діяння, вчинене зазначеними суб'єктами набуває ознак кваліфікованого вбивства.

Висновок. Таким чином, кваліфікованим вбивством називається вбивство, вчинене при наявності хоча б одної з обтяжуючих обставин (кваліфікуючих ознак), перерахованих у частині другої ст. 115 КК України, які вказують на підвищену громадську небезпеку цього злочину порівняно з некваліфікованим (простим) видом того ж злочину.

Вперше кваліфікуючі ознаки вбивства розташовуються за строгою системою, залежно від їхнього зв'язку з певними елементами складу злочину: ознаки, що відносяться до об'єктивних ознак злочину (п.п. 1-5 ч. 2 ст. 115 КК України); до суб'єктивних ознак злочину (п.п. 6-14 ч. 2 ст. 115 КК України). Ця класифікація певною мірою умовна, однак, зазначене розташування кваліфікуючих ознак має практичний сенс, оскільки полегшує процес кваліфікації конкретного вбивства.

Обставини, що обтяжують умисне вбивство в кримінальному законодавстві країнах континентальної Європи представлені доволі широко, іє різноманітними як за кількістю, так і за змістом. В цілому, враховуючи наявні в нормативно-правових актах країн колишнього СРСР радянські

доктринальні традиції побудови кримінального законодавства, норми про кваліфіковане вбивство значно не відрізняються, за виключенням певних особливостей, що відображають або національні властивості законодавства тієї чи іншої держави, або прагнення законодавця триматися у руслі законодавчих євроінтеграційних тенденцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Короленко М.П. Кваліфікація і класифікація умисних вбивств при обтяжуючих обставинах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Короленко Микола Павлович. — Одеса, 2002. — 203 с.
2. Дзюба В.Т. Деякі питання кримінальної відповідальності за вбивство за кримінальним законодавством України / В.Т. Дзюба // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 22-23 квітня 2004 р.). — К.-Х.: Юрінком Інтер, 2004. — 260 с. — С. 72-78.
3. Панов Н.И. Проблемы квалификации умышленных убийств, совершенных в соучастии / Н.И. Панов // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 22-23 квітня 2004 р.). — К.-Х.: Юрінком Інтер, 2004. — 260 с. — С. 24-29.
4. Уголовный кодекс Республики Узбекистан. С изменениями и дополнениями на 15 июля 2001 г. / Вступ. ст.: Гулямов З.Х., Рустамбаев М.Х., Якубов А.С. — С.-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — 338 с.
5. Модельный Уголовный кодекс: Рекомендательный законодательный акт для Содружества Независимых Государств: Принят на седьмом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств: Постановление от 17 февраля 1996 г. № 7-5 / Федеральный образовательный портал «Юридическая Россия» [Электронный ресурс] // Режим доступа к журн.: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241285>.
6. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. Утвержден Законом Азербайджанской республики от 30 декабря 1999 г. Вступил в силу с 1 сентября 2001 г.: Перевод с азербайджанского / [науч. ред.: И. М. Рагимов (Предисл.); Пер.: Б. Э. Аббасов]. — С.-Пб.: Юридический центр Пресс, 2001. — 313 с.
7. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь / [Н.Ф. Ахраменка, Н.А. Бабий, А.В. Барков и др.]; Под общ. ред. А.В. Баркова. — Мн.: Тесей, 2003. — 1200 с.
8. Уголовный кодекс Республики Армения. Принят Законом Республики Армения от 18 апреля 2003 года. Введен в действие 1 августа 2003 года: Перевод с армянского / [науч. ред.: Е.Р. Азарян, Н.И. Мацнев; Пер.: Р.З. Авакян]. — С.-Пб.: Юридический центр Пресс, 2004. — 450 с.
9. Уголовный кодекс Грузии / [науч. ред. З.К. Бигвава; вступ. ст. В.И. Михайлова; обзорн. ст. О. Гамкрелидзе; пер. с груз. И. Мериджанашвили]. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. — 407 с.
10. Уголовный кодекс Литовской Республики / [Науч. ред. В. Павилониса; предисл. Н.И. Манцева; вступ. ст. В. Павилониса, А. Абрамвичюса, А. Дракшене; пер. с лит. В.П. Казанскене]. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. — 468 с.
11. Уголовный кодекс Республики Молдова. Принят Парламентом Республики Молдова 18 апреля 2002 года, введен в действие 21 июня 2002 года. С изменениями и дополнениями на 19 декабря 2002 года / [Вступ. ст.: А.И. Лукашов]. — С.-Пб.: Юридический центр Пресс, 2003. — 408 с.
12. Уголовный кодекс Российской Федерации. Принят Государственной Думой Российской Федерации 24 мая 1996 г. //Собрание законов Российской Федерации. — 1996. — № 25. — Ст. 2954.
13. Уголовный кодекс Республики Таджикистан / [предисл. А.В. Федорова]. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. — 408 с.
14. Уголовный кодекс Республики Казахстан. Закон Республики Казахстан от 16 июля 1997 года № 167 с изменениями и дополнениями на 1 августа 2001 г. / [предисл.: И.И. Рогов]. — С.-Пб.: Юридический центр Пресс, 2001. — 466 с.

15. Уголовный кодекс Латвийской Республики. Принят 8 июля 1998 г. Введен в действие с 1 апреля 1999 г. С изменениями и дополнениями на 1 августа 2001 г.: Перевод с латышского / [Науч. ред.: А.И. Лукашов (Пер.), Э.А. Саркисова]. — С.-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2001. — 313 с.

Sotula A.

Преступления против жизни на постсоветском законодательном пространстве.

Аннотация. Статья посвящена уголовно-правовому исследованию норм, которые предусматривают ответственность за преступления против жизни в законодательстве стран бывшего СССР. На основе системного анализа отечественных и зарубежных исследований, монографий и другой литературы определены особенности квалификации преступлений против жизни, отображающие свойства законодательства стран континентального права.

Ключевые слова: уголовное право, преступления против жизни, страны бывшего СССР.

Sotula A.

Crimes against life on Post-Soviet legislative area.

Summary. The article is devoted criminally-legal research of rates which provide responsibility for crimes against life in the legislation of the countries of the former USSR. On the basis of the system analysis of domestic and foreign researches, monographies and other literature features of qualification of crimes against the life, displaying properties of the legislation of the countries of the continental right are specified.

For the first time qualifying signs of murder settle down behind strict system, depending on their communication with certain elements of actus reus: signs which concern objective signs of a crime; to subjective signs of a crime. This classification by a certain measure conditional, however, the specified arrangement of qualifying signs has practical sense as facilitates process of qualification of concrete murder.

Circumstances which aggravate a premeditated murder in the criminal legislation the countries of continental Europe presented widely enough, are different both by quantity, and on sense. As a whole, considering available in regulatory legal acts of the countries of the former USSR Soviet traditions of construction of the criminal legislation, rates about the qualified murder considerably do not differ, except for certain features which display or national properties of the legislation of this or that of the state, or aspiration of the legislator to keep in the tideway of legislative eurointegration tendencies.

Keywords: criminal law, crimes against life, the countries of the former USSR.

